

№ 43 (252)
Лістапад 2008 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

У нумары:

- ☞ **Ініцыятыва:** не хапае помніка краязнаўцу – стар. 3
- ☞ **Развагі:** беларуская нацыянальная ідэя – стар. 6
- ☞ **Радаводнае:** «Айчыны крэўныя імёны» – стар. 7–8

Дзе і якія берасцейскія кнігазборы?

Прыкладна вось так разважалі нядаўна ў *Брэсцкай абласной бібліятэцы на навукова-практычнай канферэнцыі «Берасцейскія кнігазборы: стан і перспектывы даследаванняў»* зацікаўленыя даследчыкі. Зразумела, тут – два ці тры, а то і больш нюансаў – месцазнаходжанне рарытэтаў, іх захаванне, магчымасці карыстання імі і, урэшце, вяртання многага ў Беларусь. Безумоўна, з улікам таго, што менавіта ў Бярэці з сярэдзіны XVI стагоддзя пачала дзейнічаць першая ў сённяшняй Беларусі друкарня, якая выдала не адзін дзесятак самых розных твораў. Напрыклад, менавіта тут у 1563 годзе пабачыла свет *Брэсцкая Біблія*, дзейнічала вядомая ва ўсёй Еўропе *Брэсцкая бібліятэка*, дзе былі не толькі тутэйшыя выданні, але і кніжныя зборы на еўрапейскіх мовах.

Зацікаўленыя ў вышэйсказаным берасцейцы запрасілі падзеліцца ў рабоце форуму аднадумцаў з іншых краін (Расія, Украіна, Польшча, Літва), каб сумесна паразважаць пра нацыянальныя і агульначалавечыя каштоўнасці і іх дзейсны сённяшні ўжытак.

Пачатак сюжэту. Удзельнікам навукова-практычнай канферэнцыі было прапанавана пачаць сваю працу з ускладання кветак да Вечнага агню ў мемарыяльным комплексе Брэсцкай крэпасці-героі. Пасля наведанні знакамітую, цяпер адноўленую Камянецкую вежу з музеям.

Потым. Хораша настроіла ўсіх на працу намеснік дырэктара па навуковай працы Брэсцкай абласной бібліятэкі Ала Мясяніккіна, якая заклікала ўсіх зрабіць «прышчэпку Брэстам», нагадала, што з беларускіх выданняў знаходзіцца ў Лондане, у Беларускай бібліятэцы і музеі імя Ф. Скарыны, у Кракаве і Катэвіце, у Швейцарыі, у Вільні і інш. Загадчыца аддзела рэдкай кнігі бібліятэкі Акадэміі навук Літвы Дайва Нарбуцінене агучыла невядомыя звесткі пра унікальныя выданні Берасцейскай Радзівілаўскай друкарні, а пасля выступлення дадала са скрухай: «Пра друкарню мы ведаем да крыўднага мала, тэма амаль не даследавана. Мала ведаем пра саму друкарню, пра тое, як яна працавала, пра майстроў, якія стаялі каля станка. Цяпер яны безымянныя людзі, а тады

рабілі вялікую справу. І дзеля нас, сённяшніх». Д. Нарбуцінене, у прыватнасці, паведаміла, што цяпер у Вільні захоўваюцца толькі тры кнігі (8 экзэмпляраў) з тагачаснай брэсцкай друкарні. Расказала, у якім выглядзе былі і ёсць тыя выданні. Больш – дадала звесткі пра каментарыі да іх (Дз. Вайта з выказваннямі М. Лютэра), даследаванні пра выдаўца Кіпрыяна Базіліка. Цікава было даведацца, што названыя кнігі бібліятэка ў Вільні набыла ў 1941 годзе, калі атрымала фонды, як гасця падкрэсліла, «Сінода вялікіх рэфарматараў Вільнюса», калі «ўсе берасцейскія выданні знаходзіліся ў сінадальнай бібліятэцы Літвы».

Брэсцкі даследчык і краязнаўца Леанід Несцяруч таксама са скрухай зазначыў: нягледзячы на тое, што берасцейскія рарытэты добра захоўваюцца за межамі краіны, рэдка хто з беларусаў мае да іх доступ і таму яны застаюцца фактычна невядомымі – скарбамі навідавоку, але пад замком. Названая гасця з Літвы знайшла свае аргументы апраўдання месцазнаходжання

многіх уласна беларускіх рарытэтаў ў яе краіне.

Затым. Пецябургскі кнігазнаўца, даследчык гісторыі ВКЛ, загадчык аддзела рэдкай кнігі Расійскай Нацыянальнай бібліятэкі імя М. Салтыкова-Шчадрына Мікалай Нікалаеў паведаміў, што шмат кніжнага скарбу з Беларусі і трэба яго «ўвесці ў паўнацэнны ўжытак». Гэта – кнігазбор Радзівілаў, Сапегаў, Нямцэвічаў і шмат каго іншага. Бываюць і прыемныя нечаканасці: напрыклад, выдатны артыкул пра Тураўскае Евангелле, арыгінал якога знаходзіцца ў Вільні, ён працягаў у... Венгрыі!

Як усе адзначылі, бадай, упершыню адбылася гутарка пра рэдкія кнігі, якія захоўваюцца ў кніжных фондах Украіны. Пра гэта сказалі сваё слова Ірына Рымаровіч – супрацоўнік аддзела старадрукаў Нацыянальнай бібліятэкі Украіны і яе калегі з Луцка і Роўна. Дырэктар Нацыянальнага дзяржаўнага архіва Беларусі Ала Галубовіч многіх здзівіла паведамленнем пра тое, што асобныя рэдкія берасцейскія кнігі засталіся на радзіме, але... і засталіся невядомыя! Прыкладна пра гэта гаварылі і іншыя, у прыватнасці супрацоўнікі з Нацыянальнай кніжнай палаты, Гродзенскай абласной бібліятэкі і іншыя.

Век для кнігі. Ён бывае розны. Кнігі, як і іншае, на жаль, старэюць. Калі кнігу не выдаваць на рукі, яна існуе далей. Калі часта карыстацца ёю, яна зношваецца. Таму загадчык навукова-даследчага аддзела Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі Галіна Кірэева літаральна настойвала, каб хутчэй пераходзіць на электронны носьбіты. Па-свойму развівалі гэтыя і іншыя ідэі даследчыкі з Польшчы Станіслаў Кшыш-

коўскі і Вацлаў Валецкі. Цікава адзначыць, што гасці з замежных краін прамаўлялі на сваёй роднай мове, але іхнія прамовы былі ўсім зразумелыя.

Стала вядома. Новымі звесткамі прадаўніа Берасцейскія гарадскія ўмацаванні, што вядомыя з XIV стагоддзя, і іншыя брэсцкія гістарычныя пабудовы, дакументамі і картамі пра іх усіх уразіў прафесар БрДУ, краязнаўца Анатоль Гладышчук. На аснове гэтага ён адшукаў, што знаходзілася тая брэсцкая друкарня ў межах сучаснай крэпасці-героі. І тут жа з'явілася прапанова: на

тым месцы ўстанавіць мемарыяльную дошку.

Заклучэнне. Безумоўна, на гэтай канферэнцыі не ўсё было вырашана, пра што планавалася, але адбылося грунтоўнае абмеркаванне, як збраць і выкарыстоўваць кніжныя набыткі, што ствараліся і доўгі час захоўваліся на беларускай зямлі, а пазней патрапілі ў суседскія сховы і часамі звычайна пылеюць там замест таго, каб несці наша-му люду адкрыцці і веды.

Ірэн ПРЫГОЖЫНА,
журналістка
Мінск-Брэст

Гаспадыня ў абжытым доме

Дзве імпрэзы з нагоды юбілею Яўгеніі Янішчыц

● 14 лістапада ў Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры адбылася вечарына, прысвечаная 60-годдзю з дня нараджэння выдатнай беларускай паэтэсы, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі Беларусі, якая, на жаль, 25 лістапада 1988 г. адышла з жыцця.

Пра вялікі ўклад юбіляркі не толькі ў беларускую паэзію гаварылі на гэтай сустрэчы пісьменнікі Геннадзь Бураўкін, Валянціна Коўтун, Анатоль Бутэвіч, Васіль Жуковіч, Хрысціна Лялько, Віктар Шніп, Сяргей Панізьнік. Захоплены творчасцю Яўгеніі Янішчыц мастак Міхась Будавай падарыў музею напісаны ім партрэт паэткі, а выкладчык музыкі СШ № 72 г. Мінска, публіцыст, прэзаік, аўтар «КГ» Дзмітры Пятровіч выканаў некалькі песень на яе вершы. Вечарыну вялі навуковы супрацоўнік названага музея

Вольга Гулева і пісьменнік Генрых Далідовіч.

● 31 лістапада па 15 снежня ў зале беларускай літаратуры Нацыянальнай бібліятэкі працуе юбілейная выстаўка «Ярка зорка на небе паэзіі», прысвечаная 60-годдзю з дня нараджэння паэтэсы Яўгеніі Янішчыц. Добрым эпіграфам да імпрэзы могуць быць словы літаратуразнаўцы і крытыка Дзмітрыя Бугаёва: «Яўгенія Янішчыц увайшла ў беларускую паэзію так, як гаспадыня ўваходзіць ва ўласны, добра абжыты дом, – вольна, нязмушана і натуральна».

На выстаўцы прадстаўлена больш за 70 выданняў. Гэта публікацыі твораў паэтэсы, а таксама матэрыялы пра яе жыццё і творчасць.

Уласная інфармацыя

На тым тыдні...

● 11 лістапада ў Музеі сучаснага выяўленчага мастацтва ў Мінску адкрылася **выстаўка латышскіх мастакоў «Погляды 6»**, прымеркаваная да 90-годдзя абвясчэння Латвійскай Рэспублікі. Экспануюцца 26 жывапісных, скульптурных і графічных твораў Яніса Мітрэвіца, Гева Ілтнерэ ды іншых сучасных твораў суседняй краіны. Выстаўка праводзіцца пры падтрымцы Пасольства Латвіі ў Беларусі. Да 9 лістапада яна экспанавалася ў Гомельскім палацава-парковым ансамблі.

● 11 лістапада ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі адбылося ўрачыстае адкрыццё **выстаўкі каліграфіі «Мелодыя графія»** знакамітага мастака-каліграфа прафесара Паўла Апанасавіча Семчанкі. Тут прадстаўлена 45 твораў, выкананых аўтарам у розных тэхніках. І не толькі ў класічнай традыцыі каліграфічнага пісьма (пяром ці разцом па аркушы паперы), але і па метале з выкарыстаннем траўлення і прапрацоўкі дэталю шрыфтоў разцом. Пацвярджаннем таму служаць яго новыя цыклы на тэмы музыкі – «Бах», «Бетховен», «Моцарт». Адкрыццё выстаўкі наведваў Пасол Украіны ў Рэспубліцы Беларусь І. Ліхавы, а таксама калегі і сябры мастака.

● 13 лістапада ў Нацыянальным музеі гісторыі і культуры адкрылася **выстаўка, прысвечаная 90-годдзю незалежнасці Польшчы**. Яна падрыхтаваная сумесна з Пасольствам Польшчы ў Беларусі і Польскім інстытутам у Мінску. У экспазіцыі прадстаўленая гісторыя Рэчы Паспалітай, яе крызіс і падзел да здабыцця Польшчай волі ў лістападзе 1918 года. Складаецца з дзвюх частак: «Шляхі да Незалежнасці» і «Стваральнікі Незалежнасці». Першая частка прадстаўлена 16 планшэтамі, якія распавядаюць пра тагачасную гісторыю, эмоцыі і спадзяванні палякаў, якія, нягледзячы на складаны абставіны і падзел краіны, заўсёды імкнуліся да сваёй незалежнасці. Другая частка складаецца з 13 планшэтаў, на якіх прадстаўлены асобы кіраўнікоў і найбольш вядомых дзяржаўных дзеячаў Польшчы, непасрэдна звязаных з падзеямі 1918 г. – Юзэф Пілсудскі, Раман Дмоўскі, Вінцэнт Вітас, Ігнацы Дашынскі, Казімеж Сасноўскі, Ігнацы Падэрэўскі, Уладыслаў Сікорскі ды іншыя.

На адкрыцці дырэктар Польскага інстытута ў Мінску Пётр Казакевіч прывеў вытрымку са звароту да беларусаў кіраўніка польскай дзяржавы Ю. Пілсудскага: «Гэтай зямлі ўзвысіць свой вольны і свабодны голас сярод іншых земляў, гэтая зямля сама вырашыць, як на ёй жыць і якім законам ёй кіравацца».

● **Творы сучасных беларускіх мастакоў** выстаўлены ў Лондане. На выстаўцы прадстаўлены працы, розныя па сваім эмацыйным напавенні і філасофіі. Усе яны прыналежаць беларускай мастацкай школе. Мяркуецца, што імпрэза дапаможа зразумець сучасную Беларусь, адчуць высокую духоўнасць яе народа. Выстаўка беларускіх мастакоў прадстаўленая ў галерэі Алы Булянскай – адной з найбуйных пастаянна дзейных экспазіцый рускага мастацтва ў Еўропе.

● 17 лістапада ў Нацыянальным мастацкім музеі ў Мінску адкрылася **выстаўка жывапісу Ізраіля Басава «Вяртанне ў горад»**, прысвечаная 90-годдзю з дня нараджэння мастака (1918–1994). Прадстаўлена больш за 60 працаў – эцюды Мінска, напісаныя з натуры ў 1950–1960-я гг., а таксама творы авангарднага жывапісу, да якога І. Басаў прыйшоў напрыканцы жыцця. Цікава, што першым наведнікам экспазіцыі быў расійскі кінарэжысёр Аляксандр Сакураў, які абяцаў аказаць садзейнанне ў арганізацыі падобнай выстаўкі ў Санкт-Пецярбургу.

Віцебская даўніна

Фота Крысціны ПУЧЫНСКАЙ

Рэшткі мясцовых старажытнасцяў

Выстаўка прадметаў даўніны «Музей мясцовых старажытнасцяў» з калекцыі Вацлава Федаровіча, прымеркаваная да 160-годдзя з дня нараджэння беларускага краязнаўцы і калекцыянера, працуе ў Віцебскім абласным краязнаўчым музеі. Збіральнік скончыў юрыдычны факультэт Маскоўскага ўніверсітэта, у 1884 годзе прыехаў у Віцебск, дзе працаваў у акруговым судзе. Быў віцэ-прэзідэнтам Віцебскай навуковай архіўнай камісіі, членам-карэспандэнтам таварыства краязнаўцаў у Варшаве. У 1880-я гады ў Віцебску ён стварыў прыватны музей, дзе сабраў прадметы даўніны, знойдзеныя ім на тэрыторыі Віцебскай, Магілёўскай, Мінскай і Віленскай губерняў.

Памёр В. Федаровіч у Рызе ў 1911 годзе, пахаваны ў Віцебску побач з касцёлам святога Антонія. Пасля 1917 года калекцыя была нацыяналізаваная, а ў 1923 годзе ў Віцебску на яе аснове дзейнічаў Музей мясцовых старажытнасцяў. Паводле інвентарнага вопісу, калекцыя ўключала больш за 7 тысячаў прадметаў. Падчас Вялікай Айчыннай вайны ўсё знаходзілася ў Саратаве. У Віцебск была вернутая толькі частка калекцыі. Цяпер у фондах абласнога краязнаўчага му-

зея захоўваецца больш за 200 прадметаў са збору В. Федаровіча.

У экспазіцыі «Музей мясцовых старажытнасцяў» прадстаўлены дзённікі і лісты В. Федаровіча, ягоныя нататкі, у тым ліку – аб віцебскіх замках і знаходках на іх тэрыторыі. Можна пазнаёміцца з калекцыяй археалагічных знаходак, узораўмі жаночага і мужчынскага адзення, прадметамі гарадскога побыту XVIII–XIX стагоддзяў. На выстаўцы прадстаўлены насценныя медальёны з выявамі дзяржаўных дзеячаў Вялікага княства Літоўскага Стэфана Баторыя, Яна III Сабескага, Станіслава Аўгуста Панятоўскага, беларускага кампазітара Станіслава Манюшкі ды іншыя рарытэты. Вялікі раздзел прысвечаны масонскім знакам і кнігам, а таксама літаграфіям з такімі знакамі. Можна таксама пабачыць памятныя медальёны гонар 250-годдзя заснавання Віленскага ўніверсітэта (1828 год), вызвалення сялянаў ад прыгоннай залежнасці (1861 год), 100-годдзя заснавання Чарнаморскага флоту (1791 год), каранавання Мікалая I (1826 год) ды іншыя.

Паводле матэрыялаў інтэрнэту

Светлай памяці

**Даследчык
Генадзь Кісялёў**

Глыбока кранула нас звестка, што 14 лістапада 2008 года не стала Генадзю Кісялёву. Ён нарадзіўся ў 1931 годзе, паходзіў з беларускіх сялян. Як дзіця вайскоўца пераводзіўся на працу з месца на месца, у тым ліку і на беларускіх землях.

Напрыканцы 1940-х Генадзь Кісялёў навукаўчыўся ў Беларусі, а затым паступіў вучыцца ў Маскоўскі гісторыка-архіўны інстытут. Пасля яго заканчэння прыводзіў шэраг даследчых, архіўных работ, што тычыліся Беларусі і Літвы.

Генадзь Кісялёў шматлікія свае дасле-

даванні-публікацыі прысвяціў жыццю і дзейнасці на той час ананімных аўтараў беларускіх вольналюбных паэм «Энеіда навыварат» і «Тарас на Парнасе». Ён глыбока даследаваў жыццё і творчасць усіх, хто ў гнятлівым для беларускасці XIX стагоддзі асмеліўся падаць голас па-беларуску.

Ягоныя шматлікія кнігі-даследаванні пра беларускую гісторыю і літаратуру – сёння рэдкасць. Гэтыя навуковыя здабыткі аднаго з самых паважаных даследчыкаў беларускай гісторыі ёсць ва ўсіх беларускіх бібліятэках.

Шчыра смуткуем, што ўжо няма Генадзя Кісялёва. Выказваем самыя сардэчныя спачуванні яго сям'і, сябрам і прыхільнікам. Будзьма ўсе разам: гісторыкі, пісьменнікі, педагогі – усе шануюныя людзі, для якіх Беларусь ёсць той глыбінны край, які хацеў спазнаць паўрасіянін, паўбеларус Генадзь Васільевіч Кісялёў, але Вялікі чалавек, Асоба!

*Сябры краязнаўцы,
ГА «Беларускі фонд культуры» і
«Краязнаўчая газета»*

Інфармацыя для аўтааматараў

Паважаныя аўтааматары, выкананне простых правілаў пажарнай бяспекі дапаможа вам пазбегнуць загаранняў у вашым гаражы.

У гаражы забараняецца:

- пакідаць аўтамабіль з адчыненай гарлавінай паліўнага бака і пры наяўнасці цечы паліва;
- захоўваць у гаражы прадметы хатняга ўжытку, тару з падлёгкаўзгаральных і гаручых вадкасцяў;
- карыстацца пластмасавымі каністрамі для захоўвання бензіну;

– праводзіць у гаражы малярныя і рамонтныя работы з выкарыстаннем адкрытага агню, зварку, прамываць дэталі газай ці бензінам;

– у гаражы забаронена выкарыстоўваць электранагравальныя прыборы.

Памятайце! Пры тушэнні пажару нельга спадзявацца толькі на ўласныя сілы. Неадкладна выклікайце пажарную службу па тэлефоне 101.

**Вольга ЦЫНКЕВІЧ,
інспектар ЦРАНС**

Ф.СП-1

Міністэрства сувязі Рэспублікі Беларусь

АБАНЕМЕНТ на газету 63320

(індэкс выдання)

Краязнаўчая газета

Колькасць камплектаў

на 200 год па месяцах

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	----	----

Куды _____
(паштовы індэкс) _____ (адрас)

Каму _____
(прозвішча, ініцыялы)

ДАСТАВАЧНАЯ КАРТКА

63320

(індэкс выдання)

ПВ _____
месца _____
лі-тар _____

Краязнаўчая газета

Кошт _____ руб. Колькасць камплектаў _____
падпіскі _____ руб. пераадрасоўкі _____

на 200 год па месяцах

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	----	----

Куды _____
(паштовы індэкс) _____ (адрас)

Каму _____
(прозвішча, ініцыялы)

Пастаўце помнік краязнаўцу...

На адной з нарад у Аршанскім гарвыканкаме абмяркоўвалі пытанне аб тым, што трэба паставіць помнік чалавеку, які ўвасабляў бы важную для горада прафесію. Прапанавалі ўвасобіць у помніку чыгуначніка, бо Орша знаходзіцца на перакржаванні чыгуначных шляхоў. Была прапанова «паставіць» ткача, лёнавода – гэтыя прафесіі таксама распаўсюджаныя, бо ёсць такое прадпрыемства, як лёнакамбінат. Пагаварылі, а канчатковы варыянт не выбралі. І помніка пакуль няма.

Вядома, і чыгуначнік, і ткач – знакавыя прафесіі для горада. Але калі падыходзіць з іншага пункту гледжання, то помнік у Оршы трэба паставіць краязнаўцу як сімвал усіх тых, хто робіць важную справу па захаванні нацыянальнай спадчыны і культуры, выходзіць патрыятызм і вучыць любові да свайго краю.

У Оршы шмат дасведчаных людзей у гісторыі горада, якія называюць сябе краязнаўцамі. Сярод іх рабочыя, настаўнікі, інжынеры, бібліятэкары, будаўнікі. Іх мэта – як мага больш даведацца пра тое, як стагоддзі таму выглядаў горад, што ў той час цанілі і стваралі яго жыхары. Даведацца і раскажаць пра гэта сучаснікам.

За апошнія гады краязнаўцы Оршы напісалі дзясяткі кніг

і рыхтуюць да выдання новыя. Можна назваць каля сотні прозвішчаў. Усіх не ўгадаеш. Вось, напрыклад, у школах горада цэняць кнігу «Мой родны край – Аршаншчына» – краязнаўчы зборнік, які склала Т. Вароніна. Гараджане ведаюць кнігу «Аршанская даўніна» А. Шынкевіча, «Храналогію гісторыі Оршы» А. Кудзіна, фільмы Э. Навагонскага, артыкулы В. Лютынскага, Ю. Копціка, В. Сцяпанова. Хутка пабачыць свет чарговая кніга па гісторыі горада В. Жукоўскага. Дарэчы, дзякуючы ім у шэрагу школ Оршы нават сталі выкладаць оршазнаўства.

Аршанскія краязнаўцы не толькі нясуць веды ў народ. Яны выступаюць арганізатарамі шэрагу мерапрыемстваў

па захаванні гістарычнай спадчыны. Па іх ініцыятыве і пры непасрэдным удзеле ачышчалі ад смецця двор і памяшканні Куцеінскага манастыра, каб вярнуць будынік да жыцця. Імі было наладжана некалькі навукова-практычных канферэнцый па гісторыі Куцеінскай лаўры як помніка, які занесены ў рэспубліканскі рэестр гісторыка-культурных аб'ектаў.

Аршанскія краязнаўцы падштурхнулі да правядзення міжнароднай навукова-практычнай канферэнцыі «Куцеінскія чытанні» ў 2005 годзе, дзе гучалі прапановы аб неабходнасці адраджэння духоўнай жамчужыны Беларусі. Аб'яднаўшыся, гэтыя людзі выратавалі не адзін гістарычны аб'ект ад разбурэння.

Больш за дзесяцігоддзе, напрыклад, змагаліся яны за падмурак храма базільянскага кляштару, дзе ўлады намагаліся пабудавать ізалятар часовага ўтрымання пры міліцыі. Стукаліся ва ўсе дзверы, хадзілі па інстанцыях. У выніку – падмурак не кранулі. Цяпер там выконваюцца работы па ўзнаўленні аднаго з будынкаў комплексу.

Заслуга краязнаўцаў ёсць і ў тым, што сёння адноўлены такія архітэктурныя помнікі Оршы, як калегіум езуітаў і былы кляштар трынітарыяў.

Не даюць яны і забыцца пра асобаў, якія ўнеслі значны ўклад у гісторыю горада. На працягу амаль дзесяцігоддзя настойваюць, каб у горадзе ўвекавечылі імя першага пасляваеннага старшыні гарвыканкама Георгія Пяткевіча, назваўшы ў яго гонар вуліцу. Ён працаваў на гэтай пасадзе з 1944 года, узнаўляў у першую чаргу бальніцы і хлебапяркарні. Намагаўся хутчэй выселіць людзей з падвалаў і зямлянак у дамы. Узнагароджаны ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга. Але вуліцы яго імя пакуль што няма ў горадзе.

Падрыхтоўка да фестывалю-кірмашу-2008 у Оршы была для краязнаўцаў няпростым перыядам. Бо вядома ж, калі тэрмінова трэба навесці парадак і знесці старыя пабудовы, то пад бульдозер могуць трапіць і помнікі. Прышлося пісаць пісьмы-просьбы да ўладаў, збіраць сходы, каб адстаяць забудову пачатку XX стагоддзя па Мінскай вуліцы. Будынак пад № 17 выратавалі, а вось № 19 быў знесены.

З чым яшчэ звярталіся нераўнадушныя людзі да «інстан-

цый» у гэты перыяд, што пісалі ў сваіх паперах?

На вуліцы Мінскай захаваўся дом № 26, у якім нарадзіўся і жыў вядомы пісьменнік Барыс Ласкін. Ён напісаў тэксты такіх вядомых песень, як «Тры танкісты», «Спяць курганы цёмныя», а таксама шмат сцэнарыяў для фільмаў. Фільм па яго сцэнарыі «Карнавальная ноч» ведаюць дарослыя і дзеці. Яго кніжкі выдадзены ў Германіі, ЗША, Японіі і іншых краінах. Краязнаўцы прасілі ўладу не зносіць дом, а зрабіць там музей Ласкіна і адначасова – музей гісторыі жыцця яўрэяў у Оршы, бо ў горадзе да Вялікай Айчыннай вайны пражываў значны працэнт жыхароў яўрэйскай нацыянальнасці. Каля музея прапановалася адкрыць і кавярню яўрэйскай кухні. Людзі даказвалі ўладам, што музей Ласкіна не будзе каштаваць гораду ні капейкі. (У добраўпарадкаванні будынка абяцала дапамагчы яўрэйская абшчына з Мінска.) Калі б у Оршы з'явіўся такі музей, то горад маглі б уключыць у «залатое кола» экскурсій па краіне. Такім чынам музей зарабляў бы грошы для горада... Але ж дом Ласкіна знеслі.

...Знаўцы гісторыі і культуры Аршаншчыны хочуць, каб горад не проста квітнеў – тут павінны жыць духоўна выхаваныя людзі. Дык чаму б не паставіць помнік краязнаўцам? Пэўна, яны таго вартыя!

Вольга ШУТАВА
(Паводле газеты «Звязда»)

«Палесся мілае дзіця»

Так засведчылася як юная асоба і маладая паэтэса ў паэме «Сказ пра Лысую гару», калі твор быў яшчэ ананісным і дзе падкрэслівалася, што ў час, калі ў грамадстве, у тым ліку і ў пісьменніцкім асяроддзі, пачалі акасацца мяшчанскія настроі, у паэзію паімкнулася са шчырымі і светлымі пунціямі вучаніца з Піншчыны Яўгенія Янішчыц. Сапраўды, у снежні 1964 года ў «ЛіМе» была змешчана яе яркая падборка вершаў з ухвальнай прадмовы Генадзя Бураўкіна, а ў 1970-м яна, студэнтка, выдала першую кнігу паэзіі «Снежныя грамніцы», якую як набытак беларускай паэзіі цёпла віталі рэцэнзіямі ў друку Н. Гілевіч, А. Грачанікаў, Р. Бярозкін, Дз. Бугаёў, В. Коўтун і іншыя творцы і крытыкі. Не кожнае першае выданне аўтара ўдастойваецца такой вялікай увагі і пахвалы.

Я ведаў Янішчыц з 1966 года, калі яна прыйшла вучыцца да нас, на беларускае аддзяленне фільфака БДУ, пасля быў невялікі перапынак у знаёмстве (выйшла замуж за вайскоўца-паэта С. Панізьніка, яна падзяляла з ім армейскі побыт, у тым ліку некалькі гадоў і ў Чэхаславакіі), а апошнія пяць гадоў яе жыцця мы працавалі разам у «Маладосці». Яна не была схільная да вялікай адкрытасці, але і з рэдкіх і нядоўгіх яе расказаў пра сваю сямейную драму (яе былога мужа выключылі з партыі і звольнілі з арміі) можна было тое-сёе адчуць. Пра гэта было шмат самых розных размоў-домыслаў сярод некаторых літаратараў, з-за чаго яна вельмі перажывала. Але яны, перажыванні, шмат што абстрагавалі як у яе жыцці, так і ў паэзіі – найперш, безумоўна, у лірычнай і драматычным напаўненнем. Асабліва гэта выразна праявілася ў яе кнігах паэзіі «Ясельда» (1978), «На берэзе пляча» (1980), «Калі на зімы» (1987), «У шуме жытняга святла» (1988) і інш. Улічваючы яе высокі ўзровень спасціжэння чалавечага сэнсу жыцця, светаўспрымання, акіяну пачуццяў і дум, глыбіні і яркасці лірызму, драматызму, ёй у 1978 годзе была прысуджана прэмія Ленінскага камсамолу Беларусі за кнігу лірыкі «Дзень вечаровы» (1974), а ў 1986-м – Дзяржаўная прэмія Беларусі таксама за кнігу лірыкі «Пара любові і жалю» (1983), хоць тады былі патрабаванні да паэтаў, каб яны для ат-

Старшая класніца
Жэня Янішчыц на радзіме
Фота Сяргея ПАНІЗЬНІКА

рымання прэміі змяшчалі ў сваіх кнігах «ударныя» вершы і паэмы – творы пра Радзіму і партыю, каб быў вобраз слаўнага камуніста і г.д.

З нашага пакалення ёй большая была падтрымка і ў іншым – яе першай абралі ў

праўленне і прэзідыум Саюза пісьменнікаў Беларусі, дзе былі самыя масцітыя, абралі дэпутатам (раённага Савета Савецкага раёна г. Мінска). Ёй даверылі паездку ў ЗША на пасяджэнні Генеральнай Асамблеі ААН. Напэўна, каб не заўчасная смерць, яна неўзабаве стала б адным з самых маладых народных паэтаў Беларусі. Як бачыў я на свае вочы, не толькі душэўная рана, але і вялікія паэтычныя і грамадзянскія поспехі даваліся ёй нялёгка: яны вылучалі перад ёй усё новае і новае выпрабаванні. Яна ўсё больш і больш атрымлівала заказ «зверху» прамаўляць на розных творчых і грамадскіх форумах. Не ва ўсім яна слухалася, але ўсё ж мусіла выслухоўваць напады і ад асобных аднагодкаў. І часамі жореткія, злыя, што неаднойчы даводзілі яе да слёз. У такіх выпадках А. Грачанікаў (галоўны рэдактар часопіса «Маладосць», у пэўным сэнсе яе хросны бацька), ён нават аднойчы выратаваў ёй жыццё і я (намеснік) судзішлі яе, разнерваваны, як маглі. У тым ліку і з-за растравожаных скаргаў, што яе праследуюць цёмныя людзі... Асабліва цяжкі яе стан быў пасля вяртання з Фінляндыі... У сувязі з гэтым мы хадайнічалі ў Саюзе пісьменнікаў, каб ёй наспрыялі перасяліцца з паўпадвальной змрачнаватай кватэры ў новую і светлую, што было зразумета і падтрымана. Але там яна пажыла нядоўга...

Былае, нават у многіх вядомых пісьменнікаў, калі яны аддавалі занадта

У Мікалаеўшчыне на святкаванні стагоддзя Якуба Коласа:
Т. Бондар, В. Жыдліцкі, Я. Янішчыц, В. Коўтун
Фота Уладзіміра КРУКА

даверлівую і ўхвальную даніну часу, асобныя, а то і многія творы новай эпоха абясцэньвае. А паэзія Янішчыц свежая, цікавая, напоўненая духоўнай энергіяй, суперажывальная і сёння. У ёй хораша і светла адлюстраваныя краявіды роднага палескага краю, глыбокая любоў да бацькоў, свет дзявочага дзяцінства, філасофскі роздум над нашай гісторыяй і эпохай, у якой ёй давялося жыць, успрыманне вечнасці і імгненнасці, чалавечы боль, радасць і шчасце. І асабліва, варта паўтарыць, моцны і пранікнёны свет інтымнай лірыкі, як слухна зазначыла літаратуразнаўца Л. Гарэлік, у яе творчасці «найбольш выразна раскрылася духоўнае свячэнне чалавечай і творчай асобы, выяўленне душэўнага стану гераіні», якая спазнала сямейную неўладкаванасць, а «паэтыка Я. Янішчыц шчодра ўвабрала ў сябе разнастайныя мастацкія прыёмы і сродкі народнай вуснапаэтычнай творчасці. Тропы вывераны жыццёвай логікай і нясуць на сабе адбітак неардынарнасці паэтычнага мыслення». Што так, то так. Асабіста я, паколькі знаўся з паэтэсай не адзін дзесятак гадоў, заўсёды чытаў і перачытваю яе паэзію яе мяккім і ў той жа час звонкім голасам (а як цудоўна яна спявала ў хвіліны добрага настрою!). Можна і цяпер зноў і зноў чытаць і перачытваць яе шматлікія паэтычныя пераклады (асабліва ўкраінскай паэтэсы Ліны Кастэнкі, творчасць якой яна любіла), рэцэнзіі і многія артыкулы-развагі. Плённымі абяцалі быць і яе першыя спробы ў праяўным жанры (я меў шчасце быць першым чытачом іх яшчэ ў рукапісе). А які цікавы яна была суб'еднік! Яна чуйна разумела з паўслова таёй сказанае, як адчувала і напрамоўлена! Яна заўсёды ўмела быць разважлівай, сур'ёзна-мудрай, часамі жартаўлівай насуперак сваім нялёгкім думам-пачуццям, новай і непаўторнай! Калі пра таленавітага творцу кажучы, што ён адораны самім Богам, то Яўгенія ці Жэня Янішчыц была надзелена Божай іскрой.

...Своеасаблівы ў яе лёсе золатаадыходны для Беларусі апошні асенні месяц: 20-га лістапада 1948 года яна нарадзілася ў сялянскай сям'і, у якой змаладу засталася без бацькі, а 25 лістапада 1988-га яе не стала ўсяго толькі на сорок першым годзе жыцця... Сярод іншых і гэтая страта непапраўна для нашай літаратуры.

Генрых ДАЛІДОВІЧ

Кожная эпоха пакінула на нашай зямлі свой пласт імёнаў у залежнасці ад гістарычных абставінаў і моваў, на якіх гаварыла насельніцтва. Самымі раннімі сярод геаграфічных назваў лічацца гідронімы. На нашых землях сустракаюцца назвы фіна-угорскага, іранскага, балцкага, германскага і славянскага паходжання – этнічных груп, якія жылі на тэрыторыі нашай краіны ў розныя часы. Навукоўцы налічваюць на Беларусі больш за 1600 гідронімаў.

У выніку даследаванняў знаўцы вывелі некаторыя заканамернасці ў галіне вывучэння розных водных аб'ектаў. Самыя буйныя рэкі звычайна маюць імёны старажытныя, а невялікія – больш познія. Сярод абазначэнняў рэк самыя папулярныя апісальныя. Невялікія аб'екты і штучныя вадаёмы могуць зусім не мець спецыяльных назваў. Мясцовыя жыхары часцей называюць іх проста – возера, канава, ручай, роў, яма.

Праз Пружанскі раён працякае больш за 20 дробных рэчак. Многія з тых, што былі раней, перасохлі, абмялелі, спусчаны ў каналы. Але памяць людзей пакуль яшчэ захавала іх назвы, якія сведчаць аб цікавым і багатым мінулым тутэйшых мясцін.

Адной з вялікіх рэк, якая нясе свае воды па Пружаншчыне, з'яўляецца Ясельда. У крыніцах XVI–XVII стст. рака ўпамінаецца як Ясолда (Яцолда). Існуе некалькі версій паходжання дадзенай назвы. Паводле адной з іх, рака названа па найменні племені яцвягаў, якія ў сярэднявеччы жылі тут. Даследчык В. Жучкевіч лічыць, што гідронім паходзіць ад старажытнагрэчаскага «яслі» («калыска»). Па трэцім меркаванні – гэта імя балцкае: ад літоўскага «айса» – «бег», значыць, Ясельда – «бегкая». Яшчэ адна гіпотэза прыпісвае ўтварэнне ад індаеўрапейскага «ясолда» – «рака асаў» (багоў). Цікава, што частка слова Ясельда – «льда, альда» азначае «рака». Нездарма балтыйскія народы называлі лодку «алдзія», а славяне – «ладдзя».

Прыток Ясельды – Цемра. Хутчэй за ўсё такая назва ўзнікла таму, што дно ў ёй топкае, гразкае і вада з гэтай прычыны заўсёды мае цёмны колер.

Праз Ружаны працякае Ружанка. Мовазнаўцы лічаць, што ў аснове ўзнікнення такога абазначэння ляжала якая-небудзь якасная прыкмета. Тлумачыцца гэта тым, што ў старабеларускай мове існаваў прыметнік «рожаный», а ў старопольскай – гозану, у значэнні «ружовы». Верагодна, што рака з гліністым дном і карычневатым колерам вады магла атрымаць назву Рожана, Рожаная. А вось Ружанкай яна магла стаць пазней, калі змялела і ўспрымалася ўжо як другарадны аб'ект у параўнанні з тутэйшым паселішчам. Слова «Ружанка» – гэта хутчэй за ўсё паланізаваны варыянт першапачатковай назвы. Па іншай думцы – назва ўзнікла ад племені ругаў (ружан). Гэтая невялікая рачулка мае яшчэ больш дробныя прытокі. Сярод іх – Поплава. Поплаў – гэта нізінны луг каля ракі, у час веснавога таяння снегу і крыгаходу ён звычайна заліваецца паводкай. Цікава, што славянскае слова «поплаў» блізкае да літоўскага «плава» – «луг каля ракі». Некалькі меркаванняў існуе аб назве Калода. Паводле адной з іх, каля гэтай рэчкі стаялі простыя

заў цікавую думку. Назва Мухавец сустракаецца не толькі як прыток Заходняга Буга, але і ў басейне Дзясны і Сейма, дзе жыло калісці ўсходнеславянскае племя севяране. Магчыма, у выніку якой-небудзь міграцыі гэтая назва была перанесена з ўсходу на захад Беларусі. Яшчэ адна дробенькая рэчка ў Пружаннах – Баба. Назва яе, як гаворыць паданне, паходзіць ад таго, што ў ёй спрабавала ўтапіцца маладая жанчына, якая запозрыла свайго суджанага ў здрадзе.

Праз Шарашова і наваколь-

не мелася расліннасці», «мясціна, зручная для купання»). А вось Мураўка, што ўліваецца ў Тачніцу, называецца так ад «муравы» – «невывсокай травы, лужайкі» ці ад «мурогу» – мяккай, густой травы, якая ўсцілае навакольныя палявы.

Ёсць на Пружаншчыне дзве Чорныя рэчкі – у Ружанскай пушчы і каля в. Гарадзечна – яны цякуць ў лесе, у цені лістоўных дрэў, таму вада мае цёмны, нават чорны, колер.

Назва р. Вінец, магчыма, паходзіць ад слова «вынья» –

Так, ёсць балцкія словы: «нара» – «русалка», «нарас» – «дзікая качка гагарка», «nerti» – «ныраць, нырок» і «nērija» – «вузкая доўгая пясчаная водмель уздоўж берага». Магчыма, такое ж паходжанне мае і Нырка, якая ўпадае ў Шчыбу. Праз Белавежскую пушчу бягуць і дапасуюцца да Нараўкі Цісаўка (ад цісу, які рос на ўзбярэжжы), Яленка (ад «ял» – елка) і Саломенка («саломенкай» называўся будан з шастоў-апор з саламяным дахам. У іншых мовах таксама можна знайсці аналогіі гэтай назве: балцкае sala – «вос-

Водныя артэрыі Пружаншчыны

вуллі-калоды са спілаванах дрэў. Па другой – калодай называлася кадлуба каля крыніцы, куды на вадапой прыходзілі жывёлы. Існуе таксама тлумачэнне ў значэнні «прыток», які таксама называецца словам «калода». Да Ружанкі далучаюцца яшчэ Лабанга (ад «лобнага» – адкрытага месца), Чэрэшынка (ад сельгаспрылады «чэра», якой апрацоўваюць, «ачэрчваюць» зямлю, ці назвы садовага дрэва) і Муцьвіца (ад цёмнага, мутнага колеру вады).

Балцкім па паходжанні лічыцца гідронім Зяльвянка – левы прыток Нёмана. У яго аснове слова «залева» – «месца паводак». А вось яе прыток – рэчка Шчыба (Чымба, Мухка) названы ад дробнага пяску-шчэбеню, які выкарыстоўвалі ў будаўніцтве. У прыватнасці, ён быў патрэбны пры ўзвядзенні муроў і валоў каралеўскага Лыскаўскага замка (XV–XVI стст.).

Зараз не існуе р. Пружанка, назва якой узнікла ад запруды, што зрабілі мясцовыя жыхары. Рэчка яшчэ існавала ў канцы XIX ст., бо, паводле крыніц, на ёй у 1890 г. пабудавалі паравы млын. Каля Пружан пачынаецца Мухавец, што ўтвараецца ад зліцця дробных Мухі і Веца. Пра гэтыя імёны існуюць цікавыя легенды. Муха атрымала назву ад вялікіх белых мух, якія служылі тутэйшаму вадзяному змею і прымушалі падарожнікаў і жывёл падаць у ваду на сняданак пачвары, а Вец – ад былога вострава на рацэ, дзе жыхары збіраліся на народны сход (веча ці ад славянскага племені вецічаў). Даследчык А. Рогалеў выка-

ную пушчу бяжыць Левае Лясная (у старажытнасці – Лосно). У Іпацьеўскім летапісе гаворыцца: «Велічна і плаўна неслая яна (Лосно) свае воды...». Аб месцы размяшчэння гавораць і назвы яе прытокаў: Папярэчная, Лужайка, Тачніца («точыць» – б'е з ручая), ручайнаў Калінавец і Станок (ад «стан» – часовае ці ранейшае паселішча). Здаецца, што назва яшчэ адной рачулки, якая ўпадае ў Лясную, – Вішня, гаворыць сама за сябе. Аднак яна магла змяніцца з цягам часу. Ёсць думка, што раней рачулка называлася Вешня – ад «пойменны луг, які заліваецца веснавымі водамі». Такое паходжанне больш верагоднае. Магчымы таксама варыянт утварэння ад балцкага «віша» – «рака». Далучаецца да Вішні Плюскоўка (ад «пліса, плуса» – «участак ракі са спакойным, роўным дном», «рака, на якой

Рака Ясельда каля Харавы (фота 30-х гг. XX ст.)

Рака Левае Лясная і дарога ад Васькоў да Шарашова (фота 30-х гг. XX ст.)

Скульптура пры зліцці рэк Муха і Вец

«вялікая паляна, прагаліна ў лесе».

На поўдні раёна – Выбранка. Хутчэй за ўсё, такое найменне паходзіць ад драпежніцка выдры (балцкае «удра»), якая вадзілася ў гэтых мясцінах.

Гарадзечныя пачынаецца каля в. Гарадзечна і ўпадае ў р. Мухавец. Бясспрэчна, што назва паселішча і ракі ўзнікла ад слоў «гара, гарадзіць». Балцкім па паходжанні словам з'яўляецца Грыўда (прыток Шчыры). На сучаснай літоўскай мове «griva» азначае «вусце». Вадабору Заходняга Буга належыць Каменка, якая пачынаецца з крынічкі, што б'е з пад каменя.

У беларускай мове ёсць слова «мацаць» (кранацца), таму некаторыя краянаўцы прасочваюць ад яго назву Мацаўка (цячэ праз Міхалішка-Бярозаўскі заказнік). Аднак не ўсё так відавочна. Сярод балцкіх слоў сустракаецца «маскас» («малы»), а славянскіх – «мачар» («вільготнае месца, балота»). Словам «маціца» завецца месца на рацэ, дзе нерасце рыба, а яшчэ – частка невада. Гэта таксама можа адпавядаць рэчаіснасці. У дрыгвяной мясцовасці ёсць рачулка Хатава, якая ўпадае ў Мацаўку. Магчыма, тут трэба адштурхоўвацца ад славянскага «хатова» – «навіна, пачатак, пачынанне», але такі варыянт тлумачэння выклікае многа сумненняў.

Пераважная большасць знаўцаў беларускай гідранімікі лічаць назвы Нараў і Нараўка балцкімі.

Зразумела, што не ўсе згаданыя ў дадзеным артыкуле паралелі і сувязі з'яўляюцца ў аднолькавай ступені пераканальнымі. Некаторыя з іх даволі спрэчныя. Аднак ужо сам факт існавання ў вялікай колькасці прымушае звярнуць пільную ўвагу на напрамак далейшых даследаванняў, у тым ліку мясцовых краязнаўцаў.

Наталія ПРАКАПОВІЧ, настаўніца, г. Пружаны

(Заканчэнне.
Пачатак у № 42)

Дзіцячая бібліятэка – цэнтр, дзе атрымоўвае развіццё творчае «Я» дзіцяці, фармуюцца яго погляды на жыццё, ідзе выхаванне чалавека праз кнігу. Любоў да свайго краю, гонар за сваіх продкаў, засваенне нацыянальнай культуры не даецца дзіцяці лёгка і адразу. Мэце выхавання сапраўднага грамадзяніна прысвечана краязнаўчая вечарына «Я – беларус і гэтым ганаруся», што прайшла ў бібліятэцы для васьмікласнікаў СШ № 6 і была паўторана ў якасці паказальнага мерапрыемства на семінары для сельскіх бібліятэкараў. Увазе наведвальнікаў дэманстравалася выстава «З бабуліных куфаркаў», якая знаёміла з самацкімі поспілкамі і вышыванкамі, элементамі беларускага нацыянальнага строю, вырабамі з саломкі і лазы. Куток «У дзядулі на гарышчы» прадстаўляў сабой невялікі збор сялянскіх і рамесных прылад працы мінулых часоў. Удзельнікі свята змаглі пачаставацца беларускімі нацыянальнымі стравамі, прыгатаванымі дзецьмі і іхнімі матулямі і бабулямі. Асобна была падрыхтавана экспазіцыя «Вайна прыходзіць мне ў сны», дзе школьнікі змясцілі свае малюнкi, сюжэты якіх былі ўзятыя з успамінаў сведкаў вайны. Прыкметай выставы сталі партреты дзядоў і прадзедаў-франтавікоў, з баявымі ордэнамі і медалямі. Дзеці падрыхтавалі аповеды пра сваіх родзічаў, нарысы і вершы пра родны горад. Многія прынеслі сямейныя фотаздымкі і радаводы. Гледачы пазнаёміліся з некаторымі беларускімі музычнымі інструментамі, гісторыямі іх стварэння і распаўсюджвання. З задавальненнем слухалі яны ігру на цымбалах навучэнцаў гарадскога дома дзіцячай творчасці. У гэтым нам дапамагла дзіцячая музычная школа. У выкананні юных чытачоў прагучалі вершы беларускіх паэтаў, поўныя любові да сваёй Бацькаўшчыны, роднай мовы. А кульмінацыйнай вечарыны было тэатралізаванае прадстаўленне «Случкія вачоркі», у ходзе якога гледачы пазнаёміліся з легендамі і паданнямі пра свой горад.

На працягу 2007 года бібліятэка рыхтавалася годна сустрэць 70-гадовы юбілей Мінскай вобласці. Прайшла прэзентацыя выставы «Міншчына – двойчы ардэнаносная вобласць», гісторыка-літаратурны календар «Міншчына. Шляхі здзяйсненняў», цыкл Дзён інфармацыі «Міншчына ў маім жыцці і ў маім сэрцы», інфармвандроўка «Залатыя купалы Слуцка», краязнаўчая вечарына «Я – беларус і гэтым ганаруся». Матэрыял для малодшых дзяцей, вядома, падаваўся ў больш спрошчаным выглядзе, з элементамі лялечных пастановак, гульні, дыяфільмаў. У дні вясновых канікул адбыўся XXVI раённы злет «Юныя таленты Слуцкіны», прысвечаны роднай Міншчыне.

Прафарыентацыю сярод падлеткаў бібліятэка таксама звязвае з пытаннем краязнаўства. У сце-

нах установы штогод праводзіцца цыкл сустрэч школьнікаў з адміністрацыямі случкіх прафесійна-адукацыйнай школы № 3, сельскагаспадарчага ліцэя, медыцынскага вучылішча, каледжа перапрацоўчай прамысловасці. На «Кірмашы прафесій» слухачы даведваюцца аб прафесіях, якім навучаюць у гэтых установах, умовы паступлення. Акрамя інфармацыі, кожны падлетак атрымоўвае кансультацыю псіхолога: якая прафесія яму падыходзіць па складзе характару. А больш юныя чытачы падрыхтавалі для старэйшых сяброў малюнкi з людзьмі розных прафесій і пад гучны смех раздалі іх.

нісаж». Экалагічны калейдаскоп «Зямля Беларусі! Вачыма азёраў глядзіш ты ў празрыстыя высі нябёс...», інфармацыйная замалёўка «Царства падводнага свету» былі прымеркаваны да Дня воднабалотных абшараў. Экалагічная газета «Я і ты, і ўсё наўкол» пазнаёміла з прыродай роднага краю пяцікласнікаў. Літаратурна-музычны эцюд «Зялёная сімфонія» сабраў у сценах бібліятэкі аматараў вершаваных радкоў і класічнай музыкі. На Полі цудаў дзеці знаёміліся з «Чароўным светам птушак». Эка-уроки «На світанні, на зары ў зялёным гущары», «Птушыная ода порам года» наведвалі вучні малодшых класаў.

таклем-падарожжам «Зямля – наш касмічны карабель». У літаратурна-музычным салоне прайшла сустрэча з паэтычна адоранымі дзецьмі горада «Чарнобыль – наш боль і памяць» і аформлена тэматычная падборка іх вершаў. Аформлена тэматычная папка вершаў беларускіх паэтаў «След чорнага ветру» і папка аўтарскіх сцэнарыяў «Зямля ў атамным пыле». Сумесна з пяцю школамі горада прайшлі конкурсы-эстафеты «Чорны вецер над Белай Руссю», дзе дзеці саборнічалі ў напісанні паведамлення па тэме, водгуку на сучасны беларускі твор, што ўздымае экалагічныя праблемы, пешага чытальніка верша. У дзень падвядзення вынікаў гучалі вершы беларускіх паэтаў, сачыненні школьнікаў, дэманстраваліся малюнкi і плакаты па тэме «Чалавек і навакольнае асяроддзе».

У лютым 2008 года прагучала выступленне загадчыка бібліятэкі «Літаратурная рунь Слуцкіны» аб рабоце ўстановы ў краязнаўчым накірунку па нацыянальным радыё ў рамках аўтарскай праграмы Н. Гальпяровіча «Зямля, што нам дадзена лёсам». Партнёрства ў краязнаўчай дзейнасці бібліятэкі, музея, агульнаадукацыйных школ у нашым горадзе стала традыцыйным. Нашы чытачы ахвотна вітаюць правядзенне краязнаўчых мерапрыемстваў у сценах музея, дзе жывое слова ля стэндаў набывае вялікае эмацыянальнае гучанне. У сценах гарадскога музея адбылася прэзентацыя кнігі-альбома паштовак У. Ліхадзедава «У пошуках страчанага», у якой наша бібліятэка таксама ўдзельнічала.

Асабліва трэба адзначыць выдавецкую дзейнасць. Часта ад карыстальнікаў паступаюць запыты, якія немагчыма выканаць друкаванымі крыніцамі ці з дапамогай інтэрнэта. Дапамагчы могуць толькі сабраныя і выдадзеныя ў бібліятэцы матэрыялы. Такімі з'яўляюцца самавыдавецкія брашуры «Зоркі Герояў лунаюць над Слуцкай зямлёй» (случакі – Героі Савецкага Саюза), «Вуліцы памятаюць» (біяграфіі ўдзельнікаў Вялікай Айчыннай вайны, чымі імянамі названы вуліцы горада), «Святло таленту» (да 80-годдзя мастака У.С.Садзіна). Поўным ходам ідзе распрацоўка сайта дзіцячай бібліятэкі ў інтэрнэце, для якога падрыхтаваны ўжо віртуальны часопіс краязнаўчай накіраванасці «Сем цудаў Слуцка».

Бібліятэка – асяродак нацыянальнай культуры

СЛУЦК – Валошка ў вянку Беларусі

Прафарыентацыйнае выхаванне вядзецца пры дапамозе кніжных выстаў «Дапамажы сабе вучыцца», «Прафесія на ўсе часы». Пры бібліятэцы працуе інфармацыйная служба сацыяльнай дапамогі дзецям і падлеткам, дзе створаны цэнтр «Падрастаючае пакаленне выбірае інфармацыю». Тут змешчаны самыя новыя звесткі пра навучальныя ўстановы горада і краіны, прадстаўлены ўвесь спектр гурткоў, секцый, пазашкольных устаноў Слуцка.

Па ўсёй краіне праходзяць мерапрыемствы пад дэвізам «Быць здаровым – модна». Праблемы аздаравлення, як і раней, застаюцца вельмі важнымі для жыхароў Беларусі, здароўе якіх падарвана і экалагіяй, і стрэсамі, і няправільным харчаваннем.

Таму наша бібліятэка не магла застацца ўбаку ад справы навучання дзяцей правільнай арганізацыі свайго часу. У рамках раённай праграмы «За здаровы лад жыцця» была створана Школа здароўя для дзяцей з 1 па 10 класы «Нехварэйка», навучэнцы якой як бы падымаюцца па прыступках лесвіцы: «Гігіена», «Харчаванне», «Адмова ад шкодных звычак», «Турызм і адпачынак», «Фізічная культура і спорт».

У рамках адкрытай трыбуны «Быць здаровым – здорава» (прыступка «Фізічная культура і спорт») перад слухачамі выступіла ўрач-рэабілітолаг дзіцячага санаторыя «Случ» Алена Шахновіч. Яна расказала пра віды спорту, што карысныя для арганізмаў падлеткаў, пра карысць загартавання, пра гурткі і секцыі, якія можна наведваць у Слуцку. Слушачам была прадстаўлена выстава «Мода на здароўе». Удзельнікі змаглі вечарам бясплатна (спонсарскі падарунак) наведваць заняткі па фітнэсе пры спартыўна-аздаравленчым комплексе «Дэльфін».

Пры бібліятэцы больш за дзесяцігоддзе працуе экалагічная студыя «Вер-

Гульня-падарожжа «Усё нам лета падарыла» паклікала дзяцей на прагулку ў гарадскі парк культуры і адпачынку.

На працягу лета працавала творчая майстэрня «Вернісажа», дзе дзеці выраблялі сувеніры з прыродных матэрыялаў. Пад назвай «Усмешка ясная прыроды» работы дзяцей выстаўляліся на шматлікіх гарадскіх мерапрыемствах. Два разы на год гурткоўцы майструюць падарункі для матуль «Падарунак маме – сваімі рукамі».

Для дзяцей-інвалідаў прайшла гутарка-віктарына «Жывёлы і птушкі Беларусі» і вандроўка па старонках часопісаў «У гасцях у даўніх знаёмых». Вельмі ўдалай атрымалася выстава-прэзентацыя для малечы «Мой ласкавы і пяшчотны звер», дзе чытачы расказвалі пра сваіх любімых імітаў-катоў, іх характары, звычкі, прынеслі фотаздымкі, малюнкi. Гучалі вершы, песні ў выкананні дзяцей.

У студыі «Вернісаж» выстаўлялася экспазіцыя малюнкаў і вырабаў «Супраць радыяцыйнай бяды – разам». Для дзяцей-інвалідаў прайшоў цыкл гучных чытанняў «Наша планета – наша здароўе». Для самых маленькіх чытачоў арганізавана выступленне Тэатра на стале са спек-

Сафія Слуцкая вярнулася ў свой горад

Клапоцячыся аб павышэнні якасці бібліятэчнага абслугоўвання і запатрабаванасці бібліятэкі ў карыстальнікаў, мы пастаянна вывучаем думку чытачоў. У мінулым годзе праведзена сацыялагічнае даследаванне «Юны чытач нашага горада ў кантэксце часу», дзе вывучаліся чытацкія схільнасці дзяцей і падлеткаў, не звязаныя з вучэбным працэсам, у тым ліку чытанне на роднай мове. Аналіз вынікаў маніторынгу, у якім узяў удзел кожны 15-ты чытач з агульнага ліку фармуляраў, лёг у аснову мультымедычнай прэзентацыі, што правяла загадчыца бібліятэкі падчас Дня творчай садружнасці перад бібліятэкарамі школ горада і раёна і на міжнароднай навукова-практычнай канферэнцыі «Дзеці. Чытанне. Грамадства» (Мінск, лістапад 2007 года).

Прайшло больш двух гадоў з пачатку рэалізацыі праекта. Ужо можна падвесці некаторыя вынікі зробленага.

* Поўнаасцю сістэматызаваны краязнаўчы фонд бібліятэкі.

* Больш мэтанакіравана набываюцца краязнаўчы матэрыялы на розных носьбітах.

* Штогод вывучаецца выкарыстанне чытачамі беларускай і краязнаўчай літаратуры.

* Створана Віткаўская калекцыя.

* Да ўдзелу ў рэалізацыі праекта прыцягнуты малодшыя вучні школ горада.

* Фармуецца грамадская цікаўнасць да краязнаўства шляхам цеснага супрацоўніцтва са сродкамі масавай інфармацыі, арганізацыямі і ўстановамі горада, аддзеламаі райвыканкама.

* Наладжваецца фандрэй-зінгава дзейнасць.

* У работу бібліятэкі ўвайшло знаёмства з праваславаўнай культурай Слуцкіны.

* Клубы па інтарсах і аматарскія аб'яднанні незалежна ад напрамкаў дзейнасці звяртаюць увагу на краязнаўчыя тэмы.

* Робяцца спробы выкарыстаць магчымасці інтэрнэта для папулярызацыі літаратуры аб сваім краі, беларускіх кніг і літаратурных падзей.

Дзіцячая бібліятэка не можа ў сваёй працы абмінуць такі глыбокі пласт, як краязнаўства. Наш сучаснік, паэт Яўген Гучок, адносіны многіх сваіх землякоў да горада выказаў такімі словамі: «Мноства мясцін у Слуцку, дзе кропляй любові я асвятляю душу сваю». І вельмі не хацелася б, каб гісторыю Слуцка і Слуцкіны наступныя пакаленні чыталі ў кнігах пад сімвалічнай назвай «У пошуках страчанага».

Галіна ШАХНОВІЧ,
загадчыца Слуцкай
гарадской дзіцячай
бібліятэкі

Ад рэдакцыі. Просім
прабачэння ў аўтара за
вымушаныя скарачэнні яе
артыкула: газетны фар-
мат не дазваляе раз-
мясціць увесь матэрыял.
Раім зацікаўленым біблі-
ятэкарам звярнуцца непас-
рэдна да аўтара.

Запрашаем да размовы

Беларуская нацыянальная ідэя і як нам яе вызначыць

Страшная кара – пазбавіцца нацыянальнай ідэі.
(Паводле Янкі Купалы)

Яшчэ ў VI стагоддзі да нашай эры ў Кітаі праз канфуцыянства была распрацавана канцэпцыя жыццядзейнасці народа як аснова нацыянальнай ідэі. Фармаванне беларускай нацыянальнай ідэі праходзіла з XIX стагоддзя не на пустым месцы. У ім былі даўнія традыцыі: дзяржаўная – старажытнабеларускія Полацкае і Тураўскае княствы; культурная – асэнсаванне сваёй нацыянальнай самабытнасці дзякуючы выданню Францыскам Скарынам на беларускай мове Бібліі (першая кніга, якая з'явілася 10 верасня 1517 (1516) года); прававая – адлюстраваная ў Статутах Вялікага княства Літоўскага (1529, 1566, 1588); філасофскае абгрунтаванне, зробленае ўпершыню Вінцэтам Гадлеўскім у артыкуле «Патрэба нацыянальнай ідэі» (Вільня, 15.08.1939).

Але патрэба ў беларускай нацыянальнай ідэі ўзнікае з таго моманту, як пачынаецца складвацца беларуская нацыя (другая палова XIX стагоддзя). І тут вялікую ролю ў яе ўзнікненні адыгралі такія чыннікі культурнага развіцця нацыі, як беларускамоўныя творы В. Дуніна-Марцінкевіча, Ф. Багушэвіча, газета «Мужыцкая праўда» і іншыя, як заснаванне ў студзені 1906 года ў Пецярбургу выдавецкай суполкі «Загляне сонца і ў наша ваконца», а таксама выхад у свет першай легальнай беларускай газеты «Наша доля» (01.09.1906) у Вільні і асабліва штотыднёвай беларускай газеты «Наша Ніва» (10.11.1906), якая на працягу амаль дзесяці гадоў была будзіцелем нацыі. І на сёння бадай аніводная з газет не можа параўнацца з тым, што дала яна для беларускага нацыянальнага Адраджэння, для фарміравання самасвядомасці народа і беларускай нацыянальнай ідэі.

Апостал Адраджэння Янка Купала ў 1913 годзе ў вершы «Казка аб песні» выказаўся на тэму біблейска-рэлігійных матываў: «...і будуць у сківіцах народа дуглі, што кіруюць у зман. А ў нас будуць песні, як у ноч свяшчэннага свята, і вясёласць у сэрцы, як у таго, хто ідзе з жалейкай на гару Гасподню, да цвярдзіні ізраілевай»; «...і пяюць яны як бы песню новую...; і ніхто не мог навучыцца песні гэтай...».

Біблейскую тэму трагізму беларускай нацыянальнай ідэі («вольнай песні» аб поце, крыві і пылу гісторыі народа) наш паэт сумясціў з маштабнай філасофіяй абсалютнай ідэі Гегеля праз паэтычны вобраз «святлянай думкі» ў іншабыцці яе гістарычнага развіцця і станаўлення «духа-яснавея» – абсалютнага духу. Дарэчы, сучасныя разважанні аб генезісе нацыянальнай ідэі пазбаўлены менавіта філасофскага асэнсавання, што бракуе ім у тых метадалагічных заваёвах, якія набыла гісторыя еўрапейскай філасофіі, у прыватнасці ў распрацоўцы Гегелем развіцця ідэі наогул. Вялікі нямецкі мыслер вызначыў алгарытм абсалютнай ідэі ў трох этапах: лагічнага, калі ідэя дзейнічае ў сваім «дапрыродным» быцці і выступае як сістэма паняццяў і катэгорый, у стыхій «чыстага мыслення» («Навука логікі»); другога – прыроднага «іншабыцця абсалютнай ідэі», калі прырода няздольная да развіцця ў часе

Вянцом дыялектычнага развіцця абсалютнай ідэі Гегель лічыць нацыянальна-дзяржаўнае (этна-эстэтычнае) утварэнне (уяго – канстытуцыйная нацыянальна-дзяржаўнасць)

(«Філасофія прыроды»); нарэшце, вышэйшай ступені самаразвіцця ў «абсалютным духу», калі ідэя ў форме мастацтва, рэлігіі і філасофіі прыходзіць да канца свайго самапазнання («Філасофія духу»). Вянцом дыялектычнага развіцця абсалютнай ідэі Гегель лічыць нацыянальна-дзяржаўнае (этна-эстэтычнае) утварэнне (уяго – канстытуцыйная нацыянальна-дзяржаўнасць).

Янка Купала – прадстаўнік народа, якога Г. Гегель, К. Маркс і Ф. Энгельс залічылі ў «негістарычныя», а У. Ленін аднёс да «мужыцкай нацыі». Паэт узяў мінорны ключ «плачу аб старонцы» для канстатацыі летаргізму духоўнага стану нацыянальнай сучаснасці і заспяваў пра патрэбу для народа ў сваёй спрадвечнай песні (усвядомленай нацыянальнай ідэі) з уласцівай ёй тэмай атрыбутыўнасці, неадменнасці «светлай веры» – хрысціянскай ідэі:

Дайно ўжо, дайно з той пары адбылой

Сталецьцяў мінула нямала, –
Між небам блакітным
і чорнай зямлёй
Святляная думка лунала.

Яна аглядала бязмежны прастор,

І пасынкаў бачыла долі,
Што рукі з зямлі прасцягалі да зор

І ў цемры каналі паволі.

І шкода зрабілася думцы людзей,

Што чахлі, як чэрві ў плесені, –
І з высі сышла к ім,
як дух-яснавей,

І вольнай змянілася песняй.
У тысячы святачай,
сонц залатых

Яна разьлілася між імі,
Развевяла цемры,
ўзьячыла сьляпых,

Сваё, іх праславіла імя.
Пры песельным звоне
народ акрылеў,

Зарухайся ішасьцем, свабодай,

У бітвах браў верх і свой
больш адалей,

Ня страх быў змагацца з прыродай.

Разуменне таго, што ніякая унія, як і пазнейшае памкненне збудаваць рай у адной асобна ўзятай краіне, не дае народу ні сапраўднай дзяржаўнасці, ні рэальнага суверэнітэту і ўмоў адэкватнага развіцця сваёй культуры

дзяржаўная, ад каго б ні было, бокам залежнаму народу вылазе. І вось толькі адна поўная дзяржаўная незалежнасць можа даць і праўдзівую свабоду, і багатае існаванне, і добрую славу нашаму народу».

Сваёй мэты – уваблення ў нацыянальнай дзяржаўнасці – беларуская іпастась абсалютнай ідэі яшчэ не дасягае ў тагачасных варунках. Два этапы развіцця абсалютнай ідэі ў гісторыі беларускага народа – адлюстраваны паэтам, трэці – уперадзе, калі мае быць цараванне абсалютнага духу ў мастацкім, рэлігійным і філасофскім асэнсаванні свайго нацыянальнага быцця. Паэт нагадвае, што «сама гісторыя пакліча на суд» нацыянальнага суб'екта. Разуменне таго, што ніякая унія, як і пазнейшае памкненне збудаваць рай у адной асобна ўзятай краіне, не дае народу ні сапраўднай дзяржаўнасці, ні рэальнага суверэнітэту і ўмоў адэкватнага развіцця сваёй культуры, – робіцца палітычным фонам для асноўнага зместу «Казкі...».

А філасофскім фонам на гэтым этапе застаецца ідэя вершы «Кругаворот» (1906–1910) з тэмай дыялектыкі рэчаў, «дух чалавечы» якіх быў незразумелы месцачковым марксістам, і які застаецца такім і для сучасных палітолагаў і філосафаў афіцыйнага накірунку.

Нязнанай сілай правіць светам

Пачатак, бытнасць і канец;
Народ таўпехаецца ў гэты,
Як стада зубленых авец.

Так будзе да моманту асэнсавання народам сваёй нацыянальнай мэты (беларускай акцыдэнцыі гегельянскай абсалютнай ідэі, сапраўднай філасофскай змест якой супярэчыць палітычным інтэрпрэтацыям яе самога Гегеля

«Дык не зважайма на здраду, а пойдзем далей сваім хоць цяжкім шляхам»

Тэму «Казкі аб песні» Янка Купала-публіцыст паўтарыў, карыстаючыся тымі ж вобразами-тэрмінамі, у артыкуле «Незалежнасць» 1919 года: «Пасля уніі з Польшчай Вялікага Беларуска-Літоўскага княства, калі беларуская культура высока трымала свой сцяг у родным краі, – гэта культура пачала выціскацца польскім панаваннем. Беларускае баярства, за польскія шляхоцкія значкі і цёплыя каля трона месцы, пачало выракацца ўсяго свайго роднага, беларускага і перакрывацца на старану чужую, польскую. Забылася баярства на звычай і абычай беларускі, на сваю гісторыю, мову, літаратуру. Дзе больш званілі золатам, там вышэйшыя станы тагачаснага грамадства і служылі, і прадавалі сябе, свой народ, сваю бацькаўшчыну... Залежнасць ад Польшчы змянілася залежнасцю ад Масквы... А беларус стагнаў і стагнаў. З гэтага мы бачым, бачым з практыкі, вынесенай на сваёй скуры, што залежнасць

ля і яго рэвалюцыйных паслядоўнікаў) аб «негістарычных народах». Аднак песімізм не паліноўць душы паэта канчаткова. У 1918 годзе ў вершы «Час...» ён заклікае спраўдзіць гістарычную мэту – збудаванне сваёй дзяржавы, а не рэвалюцыйнай сцверджанага ўтапічнага раю на зямлі:

Час склікаці ўжо грамаду
На вялікую нараду,

На вялікі сход!
Хай рассудзіць,
хай разважаць,

Слова цвёрдае хай скажаць.
Скажаць сам народ

Як жыць мае, пажываці
Ў родным краі, ў роднай хаце,
Як зводзіць лад:

Ці жыць далей у няволі,
Ці разжыцца новай доляй,
Новы ўзнесць пасады.

Безумоўна і відавочна выяўляецца, што алгарытм купа-

ля і яго рэвалюцыйных паслядоўнікаў) аб «негістарычных народах».

Нам усім, згуртаваным у Дзень беларускай нацыянальнай ідэі, ёсць, што расказаць, што паказаць, што праспяваць і данесці ўжо да свету.

І няхай камітэт па арганізацыі гэтага сходу вызначыць «час склікаці ўжо грамаду // на вялікую нараду, // на вялікі сход!»; вызначыць месца, дзе можна правесці гэты Вялікі Дзень, а самі ўдзельнікі данясуць усім астатнім свае думкі, намеры, пакажуць свае мастацкія творы і праспяваюць свае «святляныя» песні аб нашым нацыянальным быцці.

Анатоль БЕЛЫ,
старшыня культурна-асветнага клуба «Спадчына»

лаўскай інтэрпрэтацыі нацыянальнай гісторыі несумненна ёсць вынік асіміляцыі Гегелевай філасофіі пераўтварэння абсалютнай ідэі («святлянай думкі») у нацыянальнае іншабыццё («святляную песню»), якая мусіць дасягнуць свайго развіцця ў форме нацыянальнай дзяржаўнасці, як у Гегеля – у форме прускай дзяржаўнасці. «Дык чаму ж нам, браты беларусы, не дамагацца сваёй дзяржаўнай незалежнасці?» – пытае ён у артыкуле «Незалежнасць». У прамове на 10-годдзе літаратурнай дзейнасці паэт заклікаў: «Дык не зважайма на здраду, а пойдзем далей сваім хоць цяжкім, але святляным шляхам».

Распрацоўка тэмы спадчыны класічнай нямецкай філасофіі ў Янкі Купалы ёсць узор глыбіннага разумення апосталам беларускага нацыянальнага Адраджэння тых задач і тых патрэб беларускай нацыі, якія паўсталі перад ім на пачатку XX стагоддзя, якія і на сённяшні дзень не страцілі свайго значэння, а можа, нават, набываюць яшчэ большую актуальнасць.

У свой час пад націскам народных мас і перадавой нацыянальна-свядомай творчай інтэлігенцыі дзяржава пайшла на ўступкі народу і абвясціла дзень пачатку новага навучальнага года ў школе Днём беларускага пісьменства і друку. Потым сарамліва пачала забывацца ўжываць слова «друку». Дзяржава праводзіць нейкія ўрачыстасці, прэзентацыі новых кніг, канцэртныя выступленні. Усё як быццам бы прыстойна. Але на гэты імпрэзы ўжо даўно перасталі запрашацца носьбіты і стваральнікі сапраўды нацыянальнай культуры, прагрэсіўныя літаратары, грамадскія дзеячы. Іх месца занялі «чэсныя» літаратары і тыя, хто бліжэй да ўлады і абласканы ёй. Замест вольных «святляных» песень там гучыць «чужая песня» або маскоўская папса. Зрэдку прырываюцца ў эфір песні на словы славных беларускіх паэтаў, а больш за ўсё, як бы імкнучыся прытуліць пільнасць беларусаў і пагадзіцца з існуючымі адносінамі дзяржавы да нацыянальнай мовы, гучаць і закалыхваюць няўстойлівую свядомасць многіх нашых суайчыннікаў «родныя дрындзішкі». І нам, беларусам, усё гэта трэба трываць у сваёй, роднай дзяржаве. Трываць і рабіць выгляд, што ўсё добра, ухваляць тое, як дзяржава «клапоціцца» аб развіцці нашай культуры, сваёй адвечнай песні – усвядомленай нацыянальнай ідэі.

А можа, ужо годзе? А хіба мы не можам стварыць сваё свята, свой Дзень і назваць яго больш выразнай, больш шырокай назвай, якая ўжо даўно стуквецца ў нашае нацыянальнае жыццё, якую так філасофскі і так грунтоўна апяваў Янка Купала.

(Працяг. Пачатак на стар. 7)

Адзін з патамаў майго радзіннага поля – ушанаванне людзей імёнамі. Каб іх не забыць, праходзім разам з сястрой Нінай па хутарах і вёсках, дзе нашыя родзічы, сваякі вадзілі рэбят (нараджалі дзяцей), хадзілі пад жыта на Юр'я і палілі мазэнкі на Купалле, на вяселлях збіраліся вяткамі, каб скок у песнях не губляць. Трудзіліся, расшчаперышы пальцы, хлеб вярхоўкай не рэзалі, любілі паджалюбаць, але каб і пуза не распасціць. Спраўлялі пагалоўшчыну. А калі наглая смерць наляціць на суседа, хадзілі на стол (памінкі), маліліся, каб той, хто самкнуў вочы, толькі перад Богам стаў у пакоры...

У нас адно імя разыходзілася па людзях у многіх варыянтах. Агата – Гашка; Адэля – Аўдакія – Еўдакія – Аўдоля; Арсей – Арся – Арцюша; Антон – Антоля – Антулюк; Акіліна – Акуліна; Алёкса – Аляксей; Анухрэй – Анупрэй... Запомніліся імёны: Аксюта, Агрыпіна, Анісся, Альжуня, Ампліюша (Алімпіяда)...

Да прыкладу, жыў у Мальцах цымбаліст. Фатаграфавалі яго разам з іншымі музыкамі з навакольных вёсак. Звалі яго так: Сейка. Малым дзіцём быў Аляксеякам. Вырас, узмужнеў – імя падкарацілася: стаў Сейкам. У Бабышках нашага суседа звалі Андрыянам, яго жонку – Ядзвіннай. Шкада, рана памерла іх дачка Караліна. Помніцца, як на Вялікдзень спявала ў нас пад вакном – «хадзіла ў алялю». Ад Андрыяна і Ядзвінкі запісаў многа песень, калі яны жылі ў Лявонпалі. Дзядзька Андрыян быў таленавітым валачобнікам. А сын Андрыяна, паехаўшы ў свет на заробкі, стаў называць сябе Андрэвічам. Пасаромеўся даўняга імя?

Пойдзем далей, ад двара да двара. У адным шэрагу Анэта – Анця – Ганэта – Ганэцька – Гануля – Гануся – Нюра – Нюша – Нюся. Маю маму звалі Нюрай, а яе маму – Ганэтай. Падчас блакады партызанскай зоны за Крукамі, у вялізных балотах, яна ратавалася ад карнікаў у гумовых лыжах тым, што, закапаўшыся ў багну, дыхала праз чарацінку. Тое балота «Мох» высмактала яе здароўе. А многія з Панізнікаў там загінулі, за тымі Гулякамі (знішчаная вёска): Мітрафан, муж бабулі Альжбеты, якая прымала мяне на свет, бацькаў родзіч Еваргута (Ягор). Наша Альжбетка нарадзілася ў 1885 годзе. Памятаю састарэлую і зусім нямогую яе маму Сцепаніду. Сястра Ніна падказала мне, што тая Сцепаніда – сведка Лявонпальскага бунта, калі нашы уніаты пад жандарскімі рулямі адмаўляліся прымаць прычасце ў новую веру. Праз чатыры гады вернікаў зламалі, але сама лявонпальская царква мела выгляд уніяцкай яшчэ 100 гадоў, у 1943-м мяне там хрысцілі. Выгляд праваслаўнай бажніцы царква займала адразу пасля вайны. Аднаго разу ў лявонпальскай царкве я падаў спіс імёнаў для малітвы «за ўпакой». Там, сярод іншых родных, значыліся Адэля і Альжбета. Мне казалі, што трэба пазначыць імёны тыя, якія былі названы пры хросце: Еўдакія, Елізавета. А на слых і ў душы цепляцца імёны хатнія, ласкавыя. Гэта ж бабуля Альжбетка «насіла гаршка», пасадзіўшы мяне, малага, на плечы. Да яе ўцякаў я праз заснежаны агарод на смачны дранічак, на поліўку ў драўлянай місцы.

Хатняе імя не сціраецца ў памяці. Калі на радзінным помніку (на лявонпальскіх могілках) сястра Ніна прачытала ў пераліку памерлых імя Наталля, запыталася ў мяне: «А хто гэта?» Нашу цётку, сястру бацькі, праз усё жыццё звалі толькі так: Наташа. Змененае да патрэбнай афіцыйнасці, імя як бы ачужэла.

Са мной бывае так: узгадваеш імя – і адразу ўяўляецца аблічча чалавека, нават яго маўленне чуецца. Гэта ж бабулька Альжбетка сказала калісьці пра калгаснае жыццё: «Ну й мужыкі пайшлі: скора ўсемярых аднаго петуха будуць біць». Запомнілася. Яна павучала дукорыць-кумекаць, не лахаць (несці небыліцы), не выранджацца перад людзьмі...

Нюся... Дачка багатага суседа Косціка Адамовіча была для мяне, яшчэ зусім пацанёнка, «незмірона красавая». Саромеўся падысці да яе, калі мама, жартуючы, вадзіла мяне «ў сваты».

Банэдак, Барнась... Надарылася калісьці прачытаць артыкул Ірыны Масляніцынай і Міколы Багадзяжа «Беларускія язычніцкія імёны». Яны згадваюць Казіміра, Касцюка. Былі і ў нас такія. Там вычытаў, што імя Раман прынеслі на шчытах нашы воіны-продкі, якія прымалі ўдзел у візантыйскіх паходах. А я каля хаты Рамана Панізніка рабіў свае нялёткія, з лабяка на лабяк, паходы ў лявонпальскую школу. У згаданым спісе імёнаў знайшоў «уласна-беларускае» – Вераніка. Паходзіць ад зёлкі «вераніка» – крынічка. Гучыць амаль аднолькава з італьянскім Вероніка (ад горада Верона) і з рымскім Вераніка (форма імя Берэніка). Як бы там ні тлумачылі паходжанне імёнаў І. Масляніцына і М. Багадзяж, а ў маёй сям'і імя дачкі Веранікі (хатнія імёны Ніка, Нікуля) навяна «Веранікай» Максіма Багдановіча.

(Працяг будзе)

Сейка-Аляксей з сябрамі-музыкамі

У бібліятэку «КТ»

І гумар, і мудрасць...

Адзін з аўтараў-укладальнікаў гэтай кнігі ў анатацыі так і піша: «Вядомая Тураўшчына – старажытная, гераічная, шматпакутная, багатая... А яна яшчэ і надзвычай шчодрая на народныя таленты і фальклор, песенная, вясёлая і жартаўлівая...» От акурат гэтай – жартаўлівай рысе талмтэйшых жыхароў і прысвечаная кніга «Тураўцы смяюцца», якую склалі пісьменнік Васіль Феранц і балетмайстар, фалькларыст Мікола Котаў. Яны сувярджваюць, што «жарты, прыколы, розныя падкалупкі тут на кожным кроку, без іх туравец не быў бы тураўцам».

У кнізе сабраныя смешныя гісторыі, звязаныя з сённяшнімі жыхарамі старажытнага горада, апавядаецца пра ўзнікненні мясцовых мянушак ды прыказака.

Для пачатку – прапануем некалькі мясцовых мудраслоўяў:

Не можаш памагчы – лепш памаўчы.

Памаўчы – і за разумнага сьдзеш.

Старасць – не радасць, горб – не карысць.

На сваім падворку і сабака – пан.

Было б карыта поўна наліга, а свіння прыйдзе.

Я ж не такі дурны, як у твайго бацькі дзеці.

П'е Рыгорка, хоць гарэлка і горка.

Ды ён жа няўмека... Хваста кату не завяжа.

П'яная галава заўсёды гузака шукае.

Эх, пражыў жыццё!.. Як на свінні рабой праехаў.

Прапануем таксама некалькі жартаў з вясёлай кнігі пра Тураўшчыну.

Таворыць

без саабражэння

Аднойчы дапяў ажно з Пагоста ў тураўскую тэлевізій-

ную майстэрню стары дзед. Развязаў поспілку, у якую ашчадна ўвязаны тэлевізар.

– Што з тваім карамам, дзед? – пытаецца майстар.

– Ліха яго ведае! Так-то ён гаворыць, а вось саабражэння няма...

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

«ЖАНИЦЬБА КОМІНА» – абрад, дзе выяўляўся культ агню-багача, хатніх духаў-продкаў і, як лічаць даследчыкі, Перуна. Вядома больш 10 запісаў абраду, зробленых у асноўным на Палессі ў XIX – пачатку XX стст. Гэты абрад адным з першых апісаў у 1880-я гг. П. Шэйн, напамінуўшы, што ён праводзіўся два разы на год – на Сымона (1 верасня старога стылю, у асобных вёсках крыху раней або пазней), калі скарачаўся светлавы дзень і пачыналася рана цямянець, і вясной пасля тыдня па Вялікадні, калі сялянская праца перамяшчалася на поле. Пад комінам вешалі спецыяльнае прыстасаванне (ім магла быць і звычайная патэльня). На ім запальвалі лучыну, ад яе ішло святло на хату ў доўгія асеннія і зімовыя ночы. Комін упрыгожвалі ручнікамі, кветкамі, стужкамі. Агенчык павойму «частавалі» – рознымі, апроч дрэва, дадаткамі, нават з ежы. Пры гэтым былі розныя зычлівыя пажаданні гаспадарам і гасцям, а таксама сямейна-абрадавыя песні. Язычніцкі абрад «Жаніцьба коміна» царкоўнікі, як падкрэслівае даследчык А. Лозка, выкарысталі для свята «Жаніцьба свечкі».

«ЖАНИЦЬБА ЦЯРЭШ-КІ» – народная гульня, паблізу каляд.

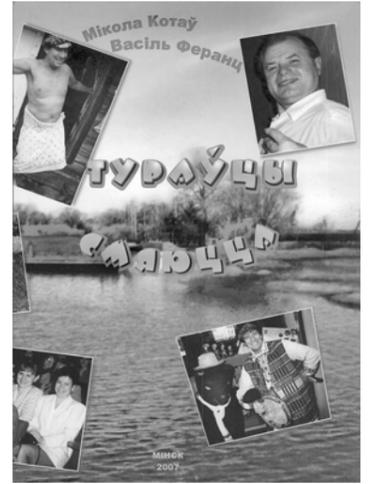
На яе выбіраліся «маці» і «бацька» і яны «жанілі» хлопцаў і дзяўчат. Гульня была з рознымі танцамі, вясёлай мітуснёй у духу вяселля.

ЖВІР (гравій) – рыхлая горная парода, складзеная з абгладжаных абломкаў горных парод і мінералаў. У чыстым выглядзе залежы жвіру рэдка, часцей яны спалучаюцца з рознымі сумесямі (пяска, галька, валуны). Самыя вялікія запасы ў межах Беларускай грады і Беларускага Паазер'я. Жвір выкарыстоўваюць у дарожным будаўніцтве, як фільтроўны матэрыял, запаўняльнік бетонаў, для баластавання чыгуначнага палатна і інш.

ЖДАНОВІЧ ФЛАРЫЯН (1884–1938) – знакаміты дзеяч беларускага прафесійнага тэатра. Скончыў драмшколу ў Варшаве (1902), пасля пачаў наладжваць драматычныя суполкі, у якіх паставіў на беларускай мове многія спектаклі – як перакладныя, так і арыгінальную п'есу Янкі Купалы «Паўлінка». Адзін з ініцыя-

Ф. Ждановіч

Пра надвор'е

Сядзяць на лавачцы ў Буразях дзве бабулі.

– І што гэта за надвор'е такое? То снег, вецер, то сонца праблісне, і зноў капае...

– Гэта акурат як у мяне ўчора ў жываце было, калі сыроваткі напілася. То шапочка, то бульбочка, і зноў кудысь пабегла... як у народзе, так і ў пагодзе!..

Пчала ўджаліла

– Мяне пчала ўджаліла...

А-а!

– Дзе яна ўджаліла?
– Вунь там, каля градкі...
– Ну, а за што?
– Ды нізавошта, я ёй нічога не зрабі-іў!

раў утварэння Першага беларускага таварыства драмы і камедыі, у 1917–1920 гг. працаваў як мастацкі кіраўнік і рэжысёр. У няпросты для Беларусі час (1919 г.), калі савецкія і польскія ўлады знішчалі ўсё беларускае, знайшоў выйсце працаваць у Вільні, дзе спектаклем даў сваё вытлумачэнне драмы Янкі Купалы «Раскіданае гнездо». У творчасці абапіраўся на набыткі беларускага народнага тэатра і прафесіяналаў-папярэднікаў (І. Буйніцкі). У сувязі з гэтым пры пастаноўках шырока ўжываў народныя музыку і певы, каларыт беларускіх народных характараў. У савецкія часы працаваў у БССР, дзе намагаўся прадаўжаць і ўдасканалваць свой творчы накірунак па творах Я. Купалы, К. Каганца, Ул. Галубка, Э. Ажэшкі і інш. Побач з пастаноўкамі спектакляў і сам выконваў многія ролі. Ды з 1926 г., як засведчана ў энцыклапедычным даведніку «Беларусь» (1995), на Ф. Ждановіча пачаліся палітычныя ганенні, яго абвінавачвалі ў нацыяналізме і іншых грахах. У 1930-м ён быў арыштаваны, аслаблены на Беламорканал, а ў 1938-м пасля многіх здзекаў (судзілі па дробязных крымінальных артыкулах, давалі кароткія судовыя тэрміны, пасля вызвалення не дазвалялі вярнуцца ў Беларусь) знішчылі ў сталінскіх ГУЛАГах.